

Ova knjiga bit će, kao rezultat predanog rada, zanimljiva svima koji se bave proučavanjem zavičajne baštine. Ona je i važan doprinos (sub)regionalnim studijama u Hrvatskoj, kako znanstveno tako i revitalizacijski jer se autor pasionirano bavi baštinom Pokrčja na kreativan, a ne antikvaran način. Pisana odnjegovanim stilom i vrlo je čitka te je mogu čitati ne samo stručnjaci nego i drugi zainteresirani čitatelji. Valja istaknuti da je knjiga nastala unutar znanstveno-istraživačkog projekta „TITI-US-baština i sociokulturni razvoj“, kojeg vodi sam autor.

Na kraju bi bilo korektno reći nešto o biografiji samog autora. Dakle, prof. dr. sc. Šime Pilić bio je redoviti profesor sociologije na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, a potkraj 2016. otišao je u zasluženu mirovinu. Bio je veoma aktivan i izvan nastave (u uredništvima časopisa „*Pogledi*“, „*Mogućnosti*“ i „*Školski vjesnik*“, u kojem je, 10 godina, bio glavni i odgovorni urednik). Unutar svog je projekta pokrenuo i interdisciplinarni časopis „*Godišnjak Titius*“, čiji je također glavni urednik. Urednik je i područja obrazovanja i školstva u „*Splitskom leksikonu*“ koji se priprema u suradnji s Leksikografskim zavodom „*Miroslav Krleža*“ iz Zagreba i Književnim krugom iz Splitu. Objavio je preko 80 radova, među kojima valja istaknuti i dvije veoma zanimljive knjige – *Knjiga o nastavnicima* (2008.) i *Obrazovanje u kontekstu tranzicije: prilozi sociologiji obrazovanja* (2008.). Dobitnik je mnogih priznanja poput „Nagrade za znanost“ Grada Splita (1984.) i prestižne godišnje nagrade za znanost „*Kruno Prijatelj*“ koju dodjeljuje *Slobodna Dalmacija* (2006.). Godine 2014. dodijeljena mu je Plaketa za izuzetan doprinos razvoju Sveučilišta

u Splitu za istaknuti rad na znanstvenom, nastavnom i stručnom polju i Nagrada za životno djelo „*Frane Bulić*“, za znanost, a 2015. dobio je i priznanje za osnivanje Filozofskog fakulteta u Splitu, kojeg je osnovao zajedno s prof. dr. sc. Ivom Mimicom i prof. dr. sc. Joškom Božanićem.

Velimir Karabuwa

Daniel Stokols
SOCIAL ECOLOGY IN THE DIGITAL AGE. Solving Complex Problems in Globalized World
Elsevier, Academic Press, London, San Diego, Cambridge, Oxford, 2017., 406 str.

Daniel Stokols, autor knjige „Socijalna ekologija u digitalnom dobu: rješavanje složenih problema u globaliziranom svijetu“, osim u području socijalne ekologije, poznat je i po svojim znanstveno-istraživačkim doprinosima u području ekološke psihologije, javnog zdravstva te transdisciplinarnih znanosti o timu (engl. *transdisciplinary team science*). Profesor je *emeritus* na Kalifornijskom Sveučilištu u Irvineu (*Univeristy of California, Irvine*), a svojevremeno je bio dekan *Škole za socijalnu ekologiju na ovom Sveučilištu* (engl. *School of Social Ecology*).

Knjiga svojim sadržajem uvelike afirmira krosdisciplinarni istraživački pristup analizi znanstvenih i socijetalnih problema, što definira pojavu socijalne ekologije (str. 322), a u tom kontekstu Stokols ne zaboravlja naglasiti najsveobuhvatniji iskaz o moralno utemeljenoj koncepciji socijalne ekologije koji je prezentirao Murray Bookchin. Ponudivši u svojim studijama utopijsku

filozofiju humane evolucije koja sintetizira biološku i socijalnu prirodu u nešto treće, u „cjelovitiju prirodu koja je etička i racionalna, ne samo psihološka i biokemijska, a čovječanstvo je posljednji atribut među mnogima koje je evolucija dodala tijekom najmanje dvije milijarde godina organskog razvoja“ (str. 33). Na ovom tragu autor u knjizi donosi nekoliko definicija socijalne ekologije za koju, između ostalog, kaže da nije disciplina sama po sebi, već krosdisciplinarni okvir koji integrira koncepte i metode iz različitih područja kako bi se postiglo šire razumijevanje složenih problema unutar određenog prostornog, vremenskog, sociokulturnog i virtualnog (*cyber*-posredovanog) konteksta (str. 323).

Upravo u predgovoru knjige, gdje, između ostalog, nastoji odgovoriti i na pitanje – Zašto ova knjiga sada?, autor obrazlaže pristup i poticaj za pisanjem i to izričitim stavom da se moramo promijeniti, okrenuti se suprotnom smjeru od velike regresije ranog 21. stoljeća, kroz međunarodnu suradnju i obrazovanje, u čemu nas upravo usmjerava socijalna ekologija s višerazinskim, sistemski orijentiranim pristupom za razumijevanje i rješavanje današnjih složenih ekoloških, zdravstvenih i socijalnih problema (str. 22).

Osim predgovora, knjiga sadrži devet poglavlja i epilog te indeks autora citiranih u knjizi i indeks pojmova. U prvom poglavlju pod naslovom „Otkrivanje socijalne ekologije: Osobno putovanje“ (engl. *Discovering Social Ecology: A Personal Journey*) autor kroz podsjećanje na razvoj svog istraživačkog interesa u području socijalne ekologije, od početka sedamdesetih godina prošlog stoljeća, u stvari odgovara i na pitanje zašto je odlučio napisati ovu knjigu. U tom smislu odgovara kako piše ovu knjigu s namjerom

artikuliranja osnovnih principa socijalne ekologije te da pokaže kako oni mogu biti aplicirani za postignuća potpunijeg razumijevanja složenih znanstvenih socijalnih problema. Za razliku od ranijih koncepcija socijalne ekologije, koje su se selektivno fokusirale na pojedine aspekte okoliša (npr. geografija, ekonomija, kulturne institucije), njegova analiza obuhvaća više značajki ljudskih okoliša koji međusobno utječu na zdravlje i ponašanje, uključujući i fizičke i sociokulturne dimenzije naših okruženja, s dodatkom danas sveprisutne virtualne sfere koja je s dolaskom interneta i digitalnih tehnologija postala sve važnije područje ljudskog iskustva (str. 11-12).

Drugo poglavlje donosi pregled nekih od ključnih i, za autora, najinspirativnijih iskoraka u znanstveno-istraživačkoj zajednici koje su utjecale na koncipiranje i razvoj socijalne ekologije, pod naslovom „Povijesno podrijetlo i konceptualna osnova socijalne ekologije“ (engl. *Historical Origins and Conceptual Foundations of Social Ecology*). U ovom poglavlju, u stvari, ulazi u trag povijesnom razvoju ekoloških istraživanja od njihovih korijena u biologiji prema recentnijim koncepcijama socijalne ekologije i globalnog sustava. Posebice naglašava značajnu grupu sociologa sa Sveučilišta u Chicagu koji su skovali termin „humana ekologija“ (1921.) i lansirali inovativno proučavanje prostorne distribucije poremećaja zdravlja i ponašanja u gradu koji je tada predstavljao idealno mjesto za proučavanje brze urbanizacije, promjena u okolišu i njihovih utjecaja na stanovnike. Nadalje se očituje o značaju i utjecaju Murraya Bookchina i njegove koncepcije socijalne ekologije s listom etičkih pouka za kreiranje društva u kojem će nasljeđe dominacije i hijerarhije biti zamijenjeno

onima slobode i demokracije (str. 33). Također, nezaobilaznim drži saznanja iz područja ekološke psihologije Rogera Barkera i Herberta Wrighta, odnosno njihovih istraživanja o prirodnim postavkama ponašanja. Međutim, autor napominje da se karakterizacija socijalne ekologije koju on ovdje predstavlja razlikuje u ključnim aspektima od alternativnih prikaza humane ekologije. Osim toga ističe kako njegova koncepcija socijalne ekologije koju razvija u ovoj knjizi naglašava sve veći utjecaj *cyber* sfere na ljudsko iskustvo (str. 41).

U trećem poglavlju „Izvođenje temeljnih načela socijalne ekologije“ (engl. *Deriving Core Principles of Social Ecology*) Stokols identificira ključne principe socijalne ekologije i pokazuje kako oni mogu biti primijenjeni za stjecanje šireg razumijevanja odnosa ljudi s njihovim okolišem. U ovom kontekstu se vraća na vlastite početke i značajnija istraživačka iskustva njegovih ranijih terenskih istraživanja, posebice ona o ekološkom viđenju socijalnih problema prigradskih zajednica, koja su, kako ističe, značajno doprinijela razvoju njegove socijalnoekološke perspektive (str. 55). Jednako su ga prema ovoj perspektivi usmjerila i istraživanja efekata problema i utjecaja zagašenja prometa na raspoložene i kvalitetu slobodnog vremena stanovnika u Južnoj Karolini, kao i ona o utjecaju školske buke na zdravlje djece i njihova obrazovna postignuća, što mu je sugeriralo širenje kontekstualnog pristupa proučavanju *okolišnog stresa*. Tako je, kako primjećuje, razvijao *sistematičniji pristup socijalnoj ekologiji, kao transdisciplinarnom polju organiziranog oko opisivanja strukture ljudskog okoliša, njegovih prirodnih, izgrađenih i virtualnih pojava kao i procesa s kojima se ovi različiti dijelovi naših okruženja mijenjaju kroz vri-*

jeme i utječu jedni na druge (str. 63). Naglašavajući, na kraju poglavlja, svoj početni primarni interes za područja socijalne i ekološke psihologije, Stokols drži očekivanim prihvaćanje šire socijalno ekološke orijentacije u svojim daljnjim istraživanjima i to zbog nužnosti usmjeravanja prema društvenim grupama, a ne samo prema individualima u psihologiji, odnosno prema istraživanju transakcija između individua i grupa u njihovim fizičkim postavkama (str. 81).

U sljedećem, četvrtom poglavlju s naslovom „Uspon Interneta – Kretanje našim *online* i mjestom utemeljenih ekologija“ (*Rise of Internet – Navigating Our Online and Place-Based Ecologies*) autor analizi ljudske fizičke ekologije priključuje i onu virtualnu koja ima direktne implikacije za praksu u zajednici. Kroz cijelo poglavlje prezentira važnost promicanja veće digitalne pismenosti na individualnim, organizacijskim i socijalnim razinama te analizom virtualne i mjestom utemeljene ekologije sugerira kako digitalna pismenost treba biti inkorporirana kao fundamentalna komponenta obučavanja u eko-pismenosti. Stoga digitalnu pismenost ovdje definira kao razumijevanje o tome kako *cyber* sfera funkcionira, povezana s izgrađenim, društvenim i prirodnim okolišem, *što u kombinaciji sa znanjima o okolišu proširuje naše kontekstualno razumijevanje odnosa između ljudi i okoliša* (str. 122) te pomaže identificiranju višerazinskih utjecaja *cyber* tehnologija na ljudsku populaciju i njezina lokalna okruženja (str. 124). Drugim riječima, autor podsjeća kako je danas, u digitalnom dobu, neizostavno uvažiti prisutnost nove faze odnosa čovjek-okoliš u socijalnoekološkom istraživanju, s obzirom na nove,

spomenute, karakteristike okoliša.

U poglavljima koji slijede Stokols prezentira ekološku analizu zdravlja, društvenih, globalnih, okolišnih i izazova održivosti, baziranu na ranije spomenutim ključnim principima socijalne ekologije. Socijalnoekološku analizu zdravlja izlaže u petom poglavlju, pod naslovom „Promicanje osobnog i javnog zdravlja“ (engl. *Promoting Personal and Public Health*). Na samom početku poglavlja skicira ključne pretpostavke biomedicinskih i biopsihosocijalnih modela koji doprinose, i koji su obuhvaćeni socijalnoekološkom paradigmom. Zatim navodi i opisuje brojna istraživanja o povezanosti osjetljivosti na bolest sa socioekonomskim statusom pojedinaca i izloženostima zagađenju koji povećavaju rizik za razvijanje neuroloških deficita, pojavu raka i drugih poremećaja. Duboka je međusobna povezanost zdravlja sa svakim aspektom naših okruženja, zaključuje autor, te sugerira da buduće inicijative za promicanje dobrobiti moraju ciljati ne samo prema biološkim osnovama bolesti nego i prema složenim društvenim i okolišnim podupiranjima bolesti – posebice prema pojavama siromaštva, rasizma, nasilja, *cyber* kriminala, zagađenja i globalnih klimatskih promjena (str. 169). U tom pravcu se treba suočiti sa složenim društvenim problemima, što sugerira naslovom rasprave u sljedećem, šestom, poglavlju (engl. *Confronting Complex Social Problems*). Napominjući kako društveni problemi uzrokuju štetu i slabost za brojne ljude te uključuju neslaganja ili sukobe između različitih skupina u organizaciji i zajednici, autor još jednom naglašava njihovu složenost i mnogostrukost povezanosti uzroka ugrađenih u društvene strukture, što ograničava napore u njihovom rješava-

nju. Zbog toga u nastavku ovog poglavlja izlaže načine korištenja socijalnoekoloških strategija za rješavanje složenih problema u zajednici, a koji se odnose na razvijanje potencijala obrazovnog sustava. Za prilike koje vidi u američkom obrazovnom sustavu to se odnosi na cilj pripremanja učenika za suočavanje s izazovima. To se, prije svega, odnosi na one koji kreiraju obrazovne politike te nastavnike sa zadatkom obnove kurikuluma, u pravcu osvjetljavanja kompetencija koje se bave složenosti današnjeg svijeta, što pretpostavlja, osim školskog i razrednog, uvažavanje i *izvanskolskih okoliša koji utječu na učenička obrazovna postignuća*, tj. ugrađivanje *šire ekologije* obuke (engl. *ecology of training*) u obrazovnu reformu (str. 198-199). Stokols posebno ističe ulogu *cyber* prostora u propagiranju i ublažavanju socijalnih problema, odnosno njegov potencijal osiguranja vrijednih obrazovnih resursa i mogućnosti za suradnjom učenika na način uzajamnih potpora (str. 213).

U sedmom poglavlju „Upravljanje globalnom promjenom okoliša“ (engl. *Managing Global Environmental Change*) autor otkriva brojne načine na koje su ljudi promijenili planet uništavajući stratosferski ozon i narušavajući globalnu klimu iskorištavanjem fosilnih goriva. Stoga je obilježje socijalnoekoloških pristupa rješavanju socijalnih problema potražiti najsnažnije korektivne strategije u različitim okruženjima i mjerilima, na primjer u lokalnom okolišu i na radnim mjestima koja su prikladna ciljna mjesta za uštedu energije i smanjenje emisija stakleničkih plinova¹

¹ Ističu se podaci kako se u Sjedinjenim Američkim Državama, na primjer, blizu čak 40% ukupnih

(str. 249-250). Fokusirajući se u ovom poglavlju na možda najurgentniji problem za rješavanje, koji se odnosi na narušavanje globalne klime, autor navodi i podatak prema kojem ljudi troše resurse 1,6 planeta svake godine. Zbog toga se pita – Kreće li se naša vrsta prema scenarijima kolapsa koje su neki već opisali, ili će ljudi pronaći načine da izbjegnu trenutačnu nevolju i krenu prema održivoj i otpornijoj budućnosti? (str. 253). Upravo će ovu perspektivu Stokols razmatrati u sljedećem, osmom poglavlju kojeg je naslovio „Projektiranje elastičnih i održivih zajednica“ (engl. *Designing Resilient and Sustainable Communities*). U raspravu uvodi alternativne pojmove održivosti ekosustava i elastičnost, kao višestruko aplikativne karakteristike ljudskih zajednica. Podsjećajući na već ranije iznesene socijalnoekološke principe, prema kojima izazovi održivosti potječu ne samo od globalnih okolišnih promjena, nego i od problema ukorijenjenih u brzo rastućoj *cyber* sferi, prijetnjama javnom zdravlju i u trajnim sukobima na globalnoj i regionalnim razinama, autor u ovom poglavlju sugerira najbolju podršku održivosti kombinacijom strategija obrazovanja, zdravlja te društvenog i okolišnog planiranja. Posebno obrazlaže važnost svake od navedenih strategija za promicanje elastičnosti i održivosti zajednice, a posebice, na kraju poglavlja, naglašava obrazovne inicijative za njegovanje ekološke inteligencije i vrijednosti održivosti. Na tom putu je, ističe, nužno kreirati ekološki utemeljen kurikulum koji bi trebao pro-

širiti vještine digitalne pismenosti učenika kako bi bili sposobni razumjeti i upravljati zamršenim odnosom između virtualnog, izgrađenog, sociokulturnog i prirodnog svijeta. (str. 303). Izazovima za njegovanjem ovih kompetencija i vrijednosti u 21. stoljeću Stokols se bavi u posljednjem, devetom poglavlju knjige pod naslovom „Obrazovanje novih generacija socijalnih ekologa“ (engl. *Educating the Next Generation of Social Ecologists*). Na početku ističe program „Novo američko sveučilište“ (engl. *New American University*) profesora Michaela Crowa, bivšeg prorektora Sveučilišta Columbia i predsjednika Državnog Sveučilišta u Arizoni, u okviru kojeg je pokrenuo seriju promjena konzistentnih s principima održivosti, krosdisciplinarne suradnje i bliskih veza između akademske znanosti i praksi u zajednici, osnivajući prvu „Školu održivosti“ (engl. *School of Sustainability*) te druge srodne sastavnice ovog Sveučilišta. Ovu viziju je i sam Stokols inicijalno prihvatio i razvijao na Irvine Sveučilištu u Kaliforniji, da bi 1992. godine ovaj program socijalne ekologije prerastao u „Školu za socijalnu ekologiju“ te pripremio istraživanja za 21. stoljeće. To je rezultiralo usponom transdisciplinarnih, transnacionalnih, transkulturnih te timu orijentiranim stipendijama i praksama, ne samo u prirodnim i društvenim znanostima, nego i u humanističkim i umjetničkim znanostima i područjima. Radi se o tzv. „Četiri T istraživanjama“ (engl. *Four T's Research* ili *Transdisciplinary, Team-based, Transnational, Transcultural Research*) (str. 322-23). Na kraju poglavlja Stokols ističe značajnu smjernicu za buduću istraživače u socijalnoj ekologiji koja se odnosi na empirijsku evaluaciju, odnosno na dokaze o učinkovitosti alternativnih pristupa

---

emisija ugljika odnosi na učinak domaćinstava, a ostalih 60% kombinirano stvaraju industrijske / komercijalne usluge i javni prijevoz.

socijalnoekološkom osposobljavanju koji su oskudni i potrebno ih je budućim istraživanjima povećavati (str. 341-42).

U Epilogu, kao i dijelom u ostalim poglavljima, autor nastavlja osobnim i neformalnim stilom, kojeg započinje izjavom o njegovom doživljaju ove knjige kao „priče o dva putovanja“. Prvo se, kako navodi, radilo o izletu duž obilazne staze koji ga je doveo do otkrića i uključenosti u područje socijalne ekologije, a drugo na pisanje ove knjige i rad na njenom publiciranju. Ono što naglašava na kraju odnosi se na ponovno podsjećanje glede egzistencijalnih izazova 21. stoljeća: globalne klimatske promjene, zagađenje okoliša, nesigurni izvori hrane, bolesti, smanjenje bioraznolikosti, nasilje, *cyber* kriminal, digitalne podjele, siromaštvo i nejednakosti, što se ne može razumjeti bez širih transdisciplinarnih perspektiva. Ujedno ističe „uspješne tehnološke priče“ i evidentno unaprjeđenje javnog zdravlja, kako ne bi, kako kaže, podlegli cinizmu i beznađu već podupirali i poticali napredak koje je čovječanstvo već postiglo u rješavanju brojnih izazova kao što su iscjeljivanje ozonskog omotača, prijelaz s fosilnih goriva na obnovljive izvore energije, itd. Na samom kraju knjige tvrdi kako će opstanak naše vrste i biosfere koja nas održava ovisiti o jasnoj, socijalnoekološkoj analizi svijeta oko nas te da moramo učiniti sve što možemo kako bismo podržali napore sljedeće generacije da s više nade i sigurnosti zaustavimo plimu globalne krize prema budućnosti (str. 357). Očito je kako je s ovom vizijom Stokols i pisao knjigu u kojoj je nastojao dati sveobuhvatan pregled socijalnoekološke teorije te glavne tokove dosadašnjih istraživanja i praksi, stalno naglašavajući karakter transdisciplinarnosti istraživanja i rješavanja

društvenih problema suvremenog svijeta. Pri tome, s nadom u još jednu uspješnu tehnološku priču, uvodeći socijalnoekološku problematiku u digitalno doba.

Ivanka Buzov

Dolores Modic, Ana Hafner i Urška Fric
PRIRUČNIK ZA USPJEŠAN
PRIJENOS TEHNOLOGIJA. Praktični
vodič za istraživače i urede za prijenos
znanja i tehnologija
Fakulteta za informacijske studije v
Novem mestu, Novo mesto, 2018., 90 str.

Fakultet za informacijske studije (slov. *Fakulteta za informacijske studije – FIŠ*) u Novom Mestu u Sloveniji 2018. godine obilježio je desetu godišnjicu svog djelovanja. Godine 2008. postao je prvi fakultet u Novom Mestu i prvi javni fakultet koji djeluje samostalno izvan okvira bilo kojeg od slovenskih sveučilišta. Povodom obilježavanja desete godišnjice, fakultet je izdao prvi priručnik za uspješan prijenos znanja i tehnologija iz javnih istraživačkih organizacija u gospodarstvo pod nazivom *Priručnik za uspješan prijenos tehnologija: praktični vodič za istraživače i urede za prijenos znanja i tehnologija* (slov. *Priročnik za uspešen prenos tehnologij: praktični vodič za raziskovalce in pisarne za prenos znanja in tehnologij*).

FIŠ se 2017. pridružio Konzorciju za prijenos tehnologija iz javnih istraživačkih organizacija u gospodarstvo (slov. *Konzorcij za prenos tehnologij iz javnih raziskovalnih organizacij v gospodarstvo*) u kojem već djeluju poznati uredi za prijenos tehnologija. Konzorcij je iste godine dobio sredstva Europskoga fonda za regionalni razvoj